

Pieter Bruegel «el vell». *El triomf de la mort*, c. 1562. Oli sobre taula, 162 x 117 cm.

LA TRISTA HISTÒRIA DEL METGE LLUÍS ALCANYÍS

Carmel Ferragud Domingo

La biografia del metge convers oriünd de Xàtiva Lluís Alcanyís és una de tantes peculiars i tristes històries de científics i d'altres personatges de renom que, juntament amb molts altres d'anònims, s'enfrontaren durant l'època moderna al temible flagell inquisitorial. Alcanyís passà de ser metge del rei Ferran II, futur Ferran el Catòlic, a ser condemnat a morir en la foguera al setembre de 1504 per pertinaç i negatiu, pena que no es va fer efectiva fins al 25 de novembre de 1506, temps durant el qual romangué empresonat.

Aquest ha estat un dels casos més coneguts i exemplificadors de la contundència amb la qual l'Església actuà davant el «problema» jueu. I és que Alcanyís no era sinó hereu d'una llarga tradició mèdica dels hebreus valencians, que ja es va fer notar només s'inicià

«ALCANYÍS PASSÀ DE SER METGE DEL REI FERRAN II, FUTUR FERRAN EL CATÒLIC, A SER CONDEMNAT A MORIR EN LA FOGUERA AL SETEMBRE DE 1504 PER PERTINAÇ I NEGATIU»

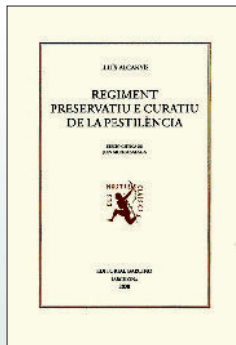
el repoblament de Jaume I. Al llarg dels segles baixmedievals, tant la monarquia com la noblesa i el patriciat urbà de la Corona d'Aragó, en sintonia amb la resta de l'Occident europeu, manifestarien la seua estima envers els coneixements i la perícia d'aquest col·lectiu mèdic, als quals continuarien acudint i protegint sense reserves fins i tot després de les conversions forçades. Aquestes no aturaren la tradició en la pràctica mèdica de les famílies de conversos ni tampoc cessaren el protagonisme que els atorgà la societat cristiana.

■ ELS ORÍGENS FAMILIARS

Durant els segles XIII i XIV, Xàtiva posseïa la segona juevia més important del regne, després de la de València. Sabem de la presència de metges jueus que hi exercien des del segle XIII. Samuel Abenmenassé, *alfaquim* de

© Museu del Prado de Madrid

Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència

Lluís Alcanyís

Edició crítica de Jon Arrizabalaga

Barcino, Barcelona, 2008.
170 pàgines.

de Jon Arrizabalaga, director del Departament d'Història de la Ciència, de la Institució Milà i Fontanals (CSIC) de Barcelona, i gran coneixedor dels textos mèdics relacionats amb les epidèmies de l'Edat Mitjana i el Renaixement. Podem afirmar que Arrizabalaga ha completat un magnífic i laboriós estudi del metge i la seua obra, que sens dubte passarà a ser el de referència.

Cal advertir, tanmateix, que el *Regiment* d'Alcanyís és un text que ha estat editat en sis ocasions, a banda de les quatre reproduccions en facsímil i una en microfítxes que se n'han realitzat. Per què, doncs, els responsables de Barcino han decidit d'nellestir-ne una altra? Què aporta l'edició d'Arrizabalaga que no tingueren les anteriors?

L'edició que ens ocupa s'ha preparat a partir dels tres únics exemplars de l'edició impresa de l'obra d'Alcanyís: els que es conserven a la Biblioteca de Catalunya, la Biblioteca Valenciana i la National Library of Medicine de Bethesda. Es tracta de tres exemplars que pertanyen a la mateixa tirada, ja que no existeix cap diferència entre ells, exceptuant algunes escasses correccions o addicions. L'editor ha buscat, per tant, de fixar definitivament el text.

Però, segurament, com a punt més significatiu del treball, cal subratllar el magnífic estudi introductor que acompanya l'edició. En aquestes vuitanta pàgines, Arrizabalaga situa

UN BEST-SELLER D'AUTOAJUDA EN EL RENAIXEMENT VALENCIÀ

Dins la tendència d'editar textos clàssics de caràcter mèdic i científic que darrerament ha marcat la magnífica col·lecció «Els Nostres Clàssics», de l'editorial Barcino, recentment s'ha presentat l'única obra mèdica coneguda del metge convers i oriünd de Xàtiva Lluís Alcanyís (c. 1440-1506): el *Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència*, imprès a València per Nicolau Spindeler vers 1490. No sembla que serà aquest el darrer dels textos de caràcter científicomèdic que presentaran la col·lecció, afortunadament, segons es pot llegir en els projectes futurs de l'editorial. L'edició ha estat a càrrec

de l'autor i l'obra dins el context mèdic baixmedieval que li pertoca. Aquesta introducció consta, bàsicament, de dos grans apartats. En el primer, es fa una aproximació al que foren els regiments de pesta com a resposta donada per la medicina universitària a aquell terrible fenomen que va colpejar permanentment Europa des que el 1348 va aterrar la Pesta Negra a les costes europees i es va difondre per via marítima i terrestre per tot el continent. El lector podrà trobar en aquest apartat una detinguda i erudita anàlisi d'aquest gènere literari, amb les causes, la prevenció i les mesures terapèutiques per afrontar els atacs pestífers. El galenisme, que impregnà aquesta forma d'entendre la medicina, i el seu practicant cobren ací tot el seu esplendor. En el segon apartat, l'autor ens acosta, d'una banda, a la figura d'Alcanyís i, d'una altra, a la seua obra escrita. Val a dir que no es conserven excessives dades arxivístiques del dissortat metge xatívi, que passà de ser un dels metges més reconeguts de València a ser condemnat a la foguera pel tribunal de la Santa Inquisició. Una vida digna de novel·la sobre la qual Arrizabalaga emet alguna nova hipòtesi a propòsit de la formació acadèmica d'Alcanyís, que, segons aquest, cal situar en alguna universitat italiana. Però, en general, s'empren les dades ja conegudes i publicades.

Pel que fa al segon bloc del llibre, aquest ocupa pròpiament l'edició del text, val a dir que impecable, plena d'anotacions aclaridores per al públic erudit i l'interessat. També Arrizabalaga ha volgut completar el seu treball amb un apèndix on s'ha transcrit i estudiat, amb la col·laboració de Lluís Cifuentes —un altre notable historiador de textos mèdics medievals—, l'inventari dels béns de Lluís Alcanyís. Aquest inventari ja havia estat publicat anteriorment, però ara, a més, s'hi ha incorporat com a novetat la identificació de tots els textos que componien l'extensa biblioteca.

El llibre es tanca amb una nodrida bibliografia, un índex de termes científics, d'aliments, condiments i medicaments i de topònims referits en el text d'Alcanyís, i, finalment, un glossari. Es tracta d'instruments molt útils per als investigadors que es puguen acostar a aquest text i orientar la seua lectura o la recerca d'aspectes concrets que els oferisquen major interès.

En definitiva, l'obra d'Alcanyís ha estat estudiada i editada amb una qualitat exquisida que fa així honor al que fou el primer text mèdic imprès en català, i un dels cinc primers de caire científic.

C. F. D.

Pere III, que exercia tasques de metge (físic) i de traductor de l'àrab (escrivà de lletres aràbigues), a més de determinades tasques diplomàtiques, rebé nombroses propietats immobles a Xàtiva i el seu terme en agraïment pels seus serveis, però també per consolidar en el nou regne personatges de tanta importància per al bé de la cosa pública.

Samuel va ser un de tants jueus pròxims a la Corona que contribuïren amb els seus coneixements tècnics a la consolidació del poder reial en un espai que encara estava organitzant-se. Si bé la documentació no permet

obtenir més que algunes referències aïllades a aquests primers metges jueus, els quals treballaven molt sovint de forma itinerant desplaçant-se en un radi de quilòmetres, no hi ha dubte que degueren ser bastants més dels documentats, atenent a les dimensions de l'aljama xatívina i al fet que la medicina fou sempre una activitat present entre el col·lectiu hebraic, per petit que fos el nucli on habitaren. Una bona mostra de la importància i el prestigi que tingué entre els jueus de Xàtiva la medicina és que hi va funcionar durant el segle XIV una escola jueva on s'ensenyava aquesta ciència.

Els desastres de la pesta. Des del segle XIV els embats de la pesta foren constants. Els Regiments de Pestilència es repetiren a l'Occident europeu com a fórmula per ajudar la gent a conduir-se enfront d'aquestes calamitats. Alcanyís no féu sinó continuar una llarga tradició que amb la pesta de 1348 començà al territori de la Corona d'Aragó amb el lleidatà Jaume d'Agramunt.

Xilografia del Petrarca-Meister de 1530, extreta de José María López Piñero i María Luz Terrada, 2007. *El libro médico y biológico valenciano (siglos XV-XIX)*. Generalitat Valenciana. València.

Tanmateix, la pressió contra els jueus començà prompte, i del Segle d'Or jueu que fou el XIII es passà en el XIV a la prohibició de l'exercici dels càrrecs que havien desenvolupat, a la marginació i reclusió en els calls, al control dels seus llibres sagrats, a les prediccions obligades dels mendicants en les sinagogues o a l'obligació de dur signes distintius difamatoris. Els reis actuaven sobre ells amb una posició ambigua, i sovint miraren de protegir-los perquè d'ells rebien una forta injecció econòmica a través d'impostos i préstecs, encara que hagueren de claudicar progressivament a les peticions de l'Església. Quan el 1391 es produïren els pogroms amb assalts a les jueries, destruccions de béns i, fins i tot, assassinat de jueus, molts es veieren forçats a la conversió. Amb la introducció de la Inquisició castellana en la Corona d'Aragó, després de la intervenció dels Reis Catòlics, els judeoconversos es veieren sotmesos a una pressió asfixiant.

«ALCANYÍS I LA SEUA
FAMÍLIA GAUDIREN D'UNA
POSICIÓ ECONÒMICA
ENVEJABLE, FET QUE ES POT
DEDUIR PER LA QUANTIA
DEL SEU PATRIMONI,
I UNA LLARGA NÒMINA
DE PERSONAL DOMÈSTIC
AL SEU SERVEI»

No podem prescindir d'aquest panorama previ si volem comprendre millor l'aparició a Xàtiva d'una figura de la talla d'Alcanyís, així com d'altres metges il·lustres xativins coneguts pels seus escrits mèdics i també amb un origen judeoconvers. Aquest seria el cas de Ferrer Torrella (c. 1420-1491) i Pere Pintor (c. 1423-1503). La forta tradició mèdica arrelà entre el contingent jueu, i alguns individus feren seua la professió també com una forma de promoció social.

Investigacions recents dutes a terme per José María Cruselles han permès aclarir una mica més els orígens de la família Alcanyís. L'avi del metge era un mercader de Xàtiva anomenat Jaume, casat a inicis del XV amb Blanca. D'aquest matrimoni nasqueren dues filles, Isabel i Constança; Jaume, que esdevindria notari; Guillem, seder i botiguer, i Joan, d'ofici sastre. Fou precisament el personatge que més havia escalat socialment, el notari Jaume, qui es convertiria en pare del

© Art Institute of Chicago, John H. Wrenn Memorial Collection

Una advertència als practicants de la medicina. El metge no es pot salvar a si mateix; pot ser tan víctima com el seu pacient tal i com mostra aquest gravat de Hans Holbein del segle XVI. Les advertències contra els excessos dels que feien gala els metges adinerats són freqüents en la literatura. No es pot negar que Alcanyís també gaudí d'una posició econòmica envejable

famós metge. A més, Lluís tindria una germana anomenada Violant, i un germà anomenat Bernat, mercader d'ofici. La família Alcanyís representa un model habitual a Xàtiva i altres indrets del regne, açò és, una parentela burgesa que reuneix artesans, botiguers i notaris, que acabaran conduint els seus fills cap a les universitats per garantir-los una formació superior que els ajude a promocionar-se en tots els sentits, a partir d'una professió. Aquest seria el cas de Lluís, el membre més conspicu de la família.

Ben poc sabem dels primers vint-i-cinc anys de la vida d'Alcanyís, que degueren desenvolupar-se a Xàtiva. Sembla que es traslladà a València el 1467, on romangué fins la seua tràgica mort. Casat en dues

ocasions amb judeoconverses, tingué dos fills amb la primera dona i quatre filles i un fill, Francesc, que continuaria la professió paterna, amb Elionor Esparça, la seua segona esposa, filla d'un mercader acomodat i de família igualment judeoconversa. Des de 1472, data del seu segon matrimoni, fins al 1504, data de l'obertura del processament que el conduí a la foguera, juntament amb la seua esposa, Alcanyís i la seua família gaudiren d'una posició econòmica envejable, fet que es pot deduir per la quantia del seu patrimoni, i d'una llarga nòmina de personal domèstic al seu servei al llarg de la seua vida: tres preceptors per educar els fills, dos mossos, dues criades de manera simultània, dues esclaves, un esclau negre i una dida.

La desgràcia va planar sobre els Alcanyís ja a finals del segle XV. En aquells anys Elionor hagué de compareixer voluntàriament en diverses ocasions per respondre als interrogatoris de la Santa Inquisició. Aquesta iniciativa permetia salvar-se mínimament de l'assetjament del tribunal. També Lluís presumptament volgué sostrair-se de la mirada inquisitorial ben prompte, quan va participar en un certamen poètic en honor de la Mare de Déu, celebrat l'11 de febrer de 1474, en el qual també participà el metge xativí Pere Alcanyís, presumiblement parent de Lluís, i el metge i escriptor Jaume Roig. Aquest text col·lectiu seria finalment compilat amb el títol de *Trobes en llaors de la Verge Maria*, al capdavant el primer text imprès en llengua catalana i un dels més antics productes de les premses ibèriques. Segons Antoni Ferrando, de forma intencionada o no, els versos que escrigué Alcanyís l'acosten al corrent franciscà, en una època en què les predicacions eren freqüents i la seua

influència notable. Jon Arrizabalaga també remarca l'adhesió al pensament dels menorets però des d'una perspectiva més científica.

Totes les iniciatives per desviar la mirada del Sant Ofici, però, serien a la llarga en va. Al setembre de 1504, Alcanyís fou condemnat a morir en la foguera, juntament amb la seua esposa, condemnada per relapsa i executada immediatament. No serien, però, els únics membres de la família a enfrontar-se a un procés inquisitorial,

ja que cinc més dels Alcanyís foren processats. En tot aquest tràgic i també tèrbol assumpte sembla que representà un paper determinant el professor de la facultat de medicina Salvador Abril, clarament afavorit per l'empresonament, judici i desposseïció dels béns d'Alcanyís. Així, al febrer de 1504 el metge fou processat i

«LA FORTA TRADICIÓ
MÈDICA ARRELÀ ENTRE
EL CONTINGENT JUEU, I
ALGUNS INDIVIDUS FEREN
SEUA LA PROFESSIÓ
TAMBÉ COM UNA FORMA DE
PROMOCIÓ SOCIAL»

empresonat i al maig li fou retirada pel Consell la càtedra de principis que ocupava des de 1500. Aquesta primera càtedra en honorabilitat i guanys fou ocupada per qui regentava la segona, que no era sinó Salvador Abril. Encara més, quan el 1506 fou condemnat per heretge i apòstata, Abril el va succeir en el càrrec de dessospitador, o peritador de ferits. En el nomenament s'especificava que Abril el rebia en agraïment pels serveis prestats a la Inquisició. Tot plegat deixa entreveure una certa implicació d'Abril en l'afer Alcanys, producte d'odis, enveges i gelosia.

Cal subratllar, en tot cas, que Alcanys no fou acusat en cap moment perquè s'hagueren posat sota sospita les seues pràctiques mèdiques, al contrari del que ocorregué amb els moriscos en aquell temps. Efectivament, els metges conversos es trobaven ben integrats dins el sistema mèdic cristià, aplicaven majoritàriament el galenisme neoescolàstic en el qual s'havien format, a diferència dels seus avantpassats, que si bé compartien els continguts doctrinals —almenys el sector racionalista— havien tingut prohibit l'accés a la Universitat. Aquesta oportunitat d'assolir la més alta formació, fet que sempre havia estat una aspiració entre els jueus, no la deixaren escapar i aquesta nova situació els proporcionà també una gran prosperitat econòmica. Els metges condemnats per la Inquisició posseïen majoritàriament formació universitària i foren condemnats per judaïtzants, és a dir, per practicar rituals purificadors relacionats amb el judaisme (neteja de les mans, rebuig del porc, rituals mortuoris...) i sostenir formes de comportament sospitoses per a l'ortodòxia catòlica (anticlericalisme, reticència davant el culte als sants o a la Verge Maria).

■ ALCANYÍS METGE

Es desconeix en quin Estudi General es va formar Lluís Alcanys com a metge i assolí el més alt grau de *magister in artibus et in medicina*. Recentment, Jon Arrizabalaga ha insinuat que possiblement es formà en una universitat italiana de la zona Toscana, del nord d'Itàlia o Nàpols, on concorrien nombrosos alumnes judeoconversos valencians. També alguns trets italianitzants de la seua obra inciten a pensar en aquest fet.

Molt probablement tota la seua actuació professional es va donar a la ciutat de València, on ja se'l pot situar amb seguretat el 1467. La fama la degué assolir molt ràpidament, segons indiquen les dades, ja que els seus

estudis s'haurien d'haver cursat en els primers anys de la dècada dels seixanta. Clients insignes hi acudiren i càrrecs de gran importància recaigueren sobre Alcanys molt aviat.

Com a metge va atendre alguns dels personatges més rellevants de la València del moment. Al març de 1468 apareix citat, juntament amb el metge Jaume Sanç, en el codicil testamentari de l'advocat Pere Belluga, qui ordenava un pagament de 100 sous per a cadascú en remuneració «per los treballs per aquells en mi sostenguts e sostenidors en la present malaltia e enfirmitat». Un altre pacient significatiu fou el mestre racional Guillem Saera, el 1477, segons es recull al *Dietari*

«ALCANYS DEGUÉ ASSOLIR LA FAMA MOLT RÀPIDAMENT, SEGONS INDIQUEN LES DADES. CLIENTS INSIGNES I CÀRRECS DE GRAN IMPORTÀNCIA ACUDIREN A ELL MOLT AVIAT»

Fragment d'un gravat del segle XVI, on un pacient de l'Hotel Dieu de París rep els darrers sagraments. Una imatge de la Mare de Déu, descrita en ocasions com l'infermera del seu fill, Jesucrist el metge, es pot veure a la dreta, mentre les monges atenen els malalts i cusen les mortalles. Els sentiments religiosos rodejaven sempre els ambients de la malaltia, però s'extremaven quan la pestilència feia acte de presència amb nombrosos actes de pietat col·lectiva.

© Galeria Regionale della Sicilia, Palermo

Anònim. *Triomf de la mort*, 1446. Pintura al fresc. La mort dispara les seues fletxes sobre aquells que no s'ho esperen. La pesta no diferenciava classes socials; tothom es trobava en perill.

del Capellà d'Alfons el Magnànim. Però sobretot destaca que el 1469 va rebre el nomenament de metge personal del futur Ferran el Catòlic, encara que els motius que puguen explicar la relació entre l'un i l'altre no queden gaire clars. També al juliol de 1498 sabem que va marxar per atendre la reina Isabel la Catòlica. Això no lleva que el rei comptàs amb els serveis de molts altres metges i cirurgians que l'atenien eventualment.

El que sí que resta molt clara és la seua projecció professional i la contribució tan decisiva que va prestar a la institucionalització dels estudis en medicina i cirurgia i al control d'aquesta pràctica professional. En aquest sentit, cal dir que exercí com a examinador de metges des de 1467 i durant deu anys; fou nomenat mestre lector de l'escola de cirurgia (1469, 1472 i 1487) i, amb la creació de l'Estudi General de València el 1499 i la seua facultat de medicina, Alcanyís ocupà la primera i única «cadira de medicina e cirurgia». Després

ocupà des de 1500 la «cadira de principis» fins a 1504. Juntament amb els metges Pere Pintor, Ferrer Torrella i Jaume Quintà, entre altres, es convertí en un decisiu partidari i artífex de la progressiva institucionalització de l'ensenyament de la cirurgia durant la segona meitat del xv, llarg procés iniciat ja el segle xiv mercès a l'influx italià i montpellerí, i que culminà amb la creació de la càtedra esmentada.

Alcanyís rebé el 1490 de Ferran el Catòlic el privilegi de dessospitador de ferides de la ciutat de València i el seu terme quan aquest quedà vacant. Es tractava del privilegi de fer tots els peritatges mèdics sobre la gravetat de ferides davant la cort del justícia criminal. Era un assessorament de gran importància perquè el justícia pogués dictar sentències correctament i que els acusats poguessen pagar una fiança per abandonar la presó, en funció del pronòstic donat a l'agredit. Es conserven diverses actuacions de Lluís Alcanyís en l'exercici

d'aquest procediment pericial. En aquestes el metge, juntament amb l'assessorament d'un o dos cirurgians i a petició del justícia, el qual havia rebut al seu torn petició d'algun particular, es presentava en casa d'algun ferit, home o dona de qualsevol condició, per veure en quin estat es trobaven les ferides (punyalades, bastonades, cops de tota mena, etc.) i quin era el pronòstic, fora de sospita (perill) o no. Les conclusions, normalment positives, es resumien en un formulari estandarditzat.

Val a dir que durant els mesos de gener i maig de 1503 Alcanyís fou subrogat o substituït pel seu fill Francisc, «mestre en arts e doctor en medicina», en aquest càrrec. També el fill ocuparia la regència de la càtedra mentre el pare fou empresonat, malgrat que els subterfugis del Consell feren possible que Salvador Abril pogués passar per davant dels drets adquirits per Alcanyís. I és que el metge devia estar preparant el camí per al seu hereu, a qui, en principi, no devia esperar un futur de menor honorabilitat i fama que al del pare.

Un altre càrrec honorable per a Lluís Alcanyís fou el de metge de l'Hospital dels Innocents el 1491, on cobrava per visitar els pobres. Es tractava d'un hospital que havia estat fundat el 1409 per acollir bojos («folls e orats») i que es va convertir en la matriu i liderà el procés de fundació de l'Hospital General de València, instituït el 1512.

■ L'OBRA ESCRITA

Entre la tardor de 1489 i l'estiu de 1490 es va desenvolupar una epidèmia que assoliria una gran virulència. La pesta, que no feia diferències de condició social, va arrabassar, per exemple, la vida de sor Isabel de Villeña, abadesa del convent de la Trinitat, juntament amb altres monges i el seu confessor. Per això, el més habitual era que es produís una desbandada generalitzada d'aquells que es podien permetre abandonar la ciutat. Aquest era el cas, fins i tot, dels canonges de la Seu i dels mateixos metges, com ara Jaume Roig.

Les dades a propòsit d'aquesta epidèmia revelen el que era habitual. Les autoritats, alertades que a Castella ja s'havia estès el mal, prohibiren al març de 1489 l'entrada a València de qualsevol persona que procedís d'aquells llocs. Els jurats proveïen vigilants per a les portes de la ciutat i un agutzil que controlava l'accés de persones procedents de llocs afectats per la pesta.

Durant el temps que durà la pesta se celebraren al voltant d'una quinzena de processons per apaivagar la ira divina, amb advocacions a «marededéus» i sants amb marcat caràcter profilàctic. En aquell temps l'arribada de les epidèmies era vista també com un càstig enviat per Déu davant els irrefrenables pecats dels ho-

© British Museum, Londres

Un frare dominic escriu al seu estudi, segons una miniatura de la traducció al francès a càrrec de Jean de Vigny del *Miroir Historial* de Vincent de Beauvais (segle xv). El tipus d'escriptori de la imatge és prou comú en l'època en què va viure Lluís Alcanyís.

**«L'EPIDÈMIA DE PESTA DE 1489 I 1490
ENCORATJÀ EL PRESTIGIÓS FÍSIC
VALENCIÀ A ESCRIURE EL SEU 'REGIMENT
PRESERVATIU E CURATIU DE LA
PESTILÈNCIA', TEXT QUE PROPORCIONÀ
A ALCANYÍS UN IMPORTANT
RECONeixEMENT»**

mes i dones. Per això, entre altres coses, se sollicitava defugir la visita als bordells i es prohibia practicar el joc. Alcanyís no s'estava a l'inici i a l'acabament del Regiment de recordar que l'oració i la rectitud de vida per aconseguir la curació eren fonamentals.

El consell municipal havia de fer front a diverses despeses derivades del contagi. Per a molts habitants de la ciutat era impossible fer front a les despeses derivades de l'assistència mèdica d'un físic universitari i aconseguir les medicines que els foren receptades. Així, els jurats havien de pagar als metges i apotecaris que havien subministrat medicaments als pobres.

Tots aquells esdeveniments encoratjaren el prestigiós físic valencià a escriure el seu *Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència*. Sens dubte, aquest text proporcionà a Alcanyís un important reconeixement. Es tracta d'un text madur, escrit per un metge de renom, en llengua vernacle, de caràcter pràctic i estil directe, que cal vincular al greu brot de pesta dels anys 1489-90. Està adreçat al sector burgès de la ciutat, el qual valorava positivament tant la salut com el paper que la medicina universitària podia representar per preservar-la quan era colpida per l'epidèmia.

L'estructura del *Regiment*, tal com ha estat estudiat darrerament en una magnífica edició crítica a cura de Jon Arrizabalaga, consta d'una introducció, amb explicació sobre la naturalesa i procedència de la pesta. Continua amb una anàlisi sobre el règim preservatiu, en la qual s'inclouen dues parts, sobre la preservació de l'ànima i la del cos, amb remeis dietètics basats en les sis coses no naturals (aire, menjar i beure, dormir i vetllar, exercici i repòs, repleció i buidament, accidents de l'ànima) i remeis medicinals (antídots). En tercer lloc, analitza el règim curatiu amb els tipus de remeis dietètics i medicinals (cordials i preparats contra els cucs) i els quirúrgics (contra els bubons i ganglis, contra els àntraxs, els carboncles i altres pústules o erupcions malignes).

En definitiva, amb el seu tractat Alcanyís mirà de donar explicacions a l'epidèmia i de fer-li front amb uns consells adequats, adreçats a un públic burgès que des de les acaballes del segle XIII havia mostrat un gran interès per la medicina i la filosofia natural.

No obstant això, de res li valgué a Lluís Alcanyís haver prestat un servei dilatat a la seua societat, altament valorat per la gran qualitat i la implicació que havia demostrat. La intolerància religiosa d'aquell moment

Dissecció d'un cadàver humà. Lluís Alcanyís va ser un dels fundadors de l'Escola de Cirurgia de València, en la qual ocupà lloc de mestre lector diversos anys. Aquesta escola rebé un privilegi per a dissecar cadàvers humans, pràctica molt habitual en els ambients italians, els quals exerciren força influència a València. En 1499 es va fundar l'Estudi General de València amb una càtedra de medicina i cirurgia ocupada per Alcanyís. La «segona cadira de medicina», dedicada a l'anatomia i els medicaments simples, es fundà dos anys després.

Xilografia de 1482 extreta de José María López Piñero i María Luz Terrada, 2007. *El libro médico y biológico valenciano (siglos xv-xix)*. Generalitat Valenciana. València.

«AMB LA CREACIÓ DE
L'ESTUDI GENERAL DE
VALÈNCIA EL 1499 I LA SEUA
FACULTAT DE MEDICINA,
ALCANYÍS OCUPÀ LA
PRIMERA I ÚNICA «CADIRA
DE MEDICINA E CIRURGIA»»

es va imposar i acabà truncant la seua carrera i també la seua vida.

D'entre les històries terribles d'homes i dones que suportaren en la seua carn el fuet inquisitorial ens crida poderosament l'atenció aquesta de Lluís Alcanyís. No deixa de sobtar que un individu tan poderós, encimbellat en l'escalafó més alt de la burgesia valenciana acabàs de manera tan dramàtica. Una història que el públic en general hauria de conèixer per valorar

el pes d'un científic que posà una de les peces brillants de la història mèdica del nostre país. Però Alcanyís és també símbol d'on pot arribar la intolerància i l'opressió de la qual els grans homes i dones de la història no han pogut tampoc sostraure's. El drama jueu començà molt abans de l'Holocaust i dibuixà nombroses històries tràgiques com la que ací hem recordat. ☺

BIBLIOGRAFIA

ALCANYÍS, L., 2008. *Regiment preservatiu e curatiu de la pestilència*. Edició crítica de Jon Arrizabalaga. Barcino. Barcelona.

GARCIA BALLESTER, L., 1988. *La medicina a la València medieval. Medicina i societat en un país medieval mediterrani*. Alfons el Magnànim. València.

Carmel Ferragud Domingo. Doctor en Geografia i Història per la Universitat de València. Professor al Col·legi Concertat Maria Auxiliadora d'Algemesí. Autor de *Medicina i promoció social a la baixa edat mitjana* (CSIC).